

NIEMIECKIE ZWROTY WERBO-NOMINALNE W PRZEKŁADZIE TEKSTÓW PRAWNYCH NA JĘZYK POLSKI

Katarzyna SIEWERT-KOWALKOWSKA, dr
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Instytut Neofilologii i Lingwistyki Stosowanej
ul. Grabowa 2, 85-601 Bydgoszcz
katarzynasiewert@wp.pl

Abstrakt: Charakteryzując niemiecki język prawny na płaszczyźnie składniowej, badacze wskazują na częste użycie konstrukcji zwanych zwrotami werbo-nominalnymi (niem. *Funktionsverbgefüge*). Artykuł stanowi próbę zaprezentowania tego zjawiska w kontekście przekładu tekstów prawnych na język polski. Część teoretyczna obejmuje charakterystykę formalną werbalnych fraz składniowych oraz opis ich właściwości składniowych i semantycznych. W części empirycznej została przeprowadzona analiza ekwiwalentów słownikowych, a następnie przekładowych zastosowanych w wybranych przekładach niemieckich tekstów prawnych na język polski w celu sformułowania ogólnych wniosków dotyczących potencjalnych rozwiązań translacyjnych dla tych konstrukcji w języku polskim.

Słowa kluczowe: zwroty werbo-nominalne, tłumaczenie tekstów prawnych, język niemiecki, język polski

LIGHT VERB CONSTRUCTIONS IN LEGAL TRANSLATION FROM POLISH INTO GERMAN

Abstract: Characterizing the German legal language at a syntactic level, the researchers point to the frequent use of structures called light verb constructions (Ger. *Funktionsverbgefüge*). The article attempts to present this phenomenon in the context of legal translation into Polish. The theoretical part includes the characteristics of a formal verbal phrases syntax and a description of their syntactic and semantic properties. The empirical part presents the analysis of dictionary equivalents and equivalents which appear in the Polish translation of the selected two German acts of law. The article focuses on translation solutions in order to formulate general conclusions concerning potential solutions for Polish translation of these constructions.

Keywords: light verb constructions, legal translation, German, Polish

DEUTSCHE FUNKTIONSVERBGEFÜGE IN DER ÜBERSETZUNG VON GESETZESTEXTEN INS POLNISCHE

Zusammenfassung: Bei der Charakterisierung der deutschen Rechtssprache auf der syntaktischen Ebene weisen die Forscher auf die häufige Verwendung von Funktionsverbgefügen hin. Im vorliegenden Beitrag wird versucht, dieses Phänomen im Hinblick auf die Übersetzung von Gesetzestexten ins Polnische zu präsentieren. Im theoretischen Teil wird die Struktur der Funktionsverbgefüge charakterisiert und anschließend werden ihre syntaktischen und semantischen Eigenschaften beschrieben. Im empirischen Teil wird eine Analyse der polnischen Wörterbuchäquivalente und der Übersetzungsäquivalente in den polnischen Übersetzungen der ausgewählten deutschen Gesetzestexte durchgeführt, um allgemeine Schlussfolgerungen in Bezug auf mögliche Übersetzungslösungen für diese Konstruktionen in der Übersetzung ins Polnische zu formulieren.

Schlüsselwörter: Funktionsverbgefüge, Rechtsübersetzung, Deutsch, Polnisch

Wstęp

Za specyficzną i jednocześnie często krytykowaną właściwość odmiany niemieczyny obsługującej dziedzinę prawa uważa się styl nominalny, który charakteryzuje się między innymi wysoką frekwencją rzeczowników (por. Daum 1981: 87; Fuchs-Khakhar 1987: 6; Oksaar 1989: 227). Od drugiej połowy lat pięćdziesiątych ostrej krytyce poddawano zwłaszcza analityczne orzeczenia peryfrastyczne (niem. *Funktionsverbgefüge*), składające się z czasownika funkcjonalnego i rzeczownika, ponieważ ich stosowanie miało prowadzić do „zubożenia języka”, czy wręcz do „rozkładu języka” (por. Fuchs-Khakhar 1987: 6). Zjawisko to uważano za przejaw złego stylu i określono mianem „choroby rzeczownikowej” (por. Fleischer, Helbig i Lerchner 2001: 244). Dotychczasowe badania wykazały jednak, że większość z tych konstrukcji spełnia w tekstach prawnych określone funkcje semantyczne i składniowe, których nie sposób wyrazić za pomocą pełnoznacznych czasowników syntetycznych (por. Seifert 2004: 251). Wyniki tych badań stały się impulsem do podjęcia refleksji nad analitycznymi orzeczeniami peryfrastycznymi, zwanymi także zwrotami werbonominalnymi (ZWN), w aspekcie przekładu niemieckich tekstów prawnych na język polski.

Charakterystyka zwrotów werbo-nominalnych (ZWN)

ZWN są zjawiskiem językowym bardzo interesującym m. in. ze względu na swój uniwersalny charakter, ponieważ analogiczne jednostki występują w różnych językach, np. ros. *polučat' pomošč* = pol. *otrzymać // dostać pomoc*) = ang. *to receive help*; buł. *sozdavam zaključok* = pol. *wyciągnąć wniosek*; czes. *činit natlak* = pol. *wywierać nacisk*; fr. *donner l'ordre* (French) = pol. *wydać rozkaz*; niem. *Anklang finden* = pol. *spotkać się z aprobatą*; fin. *tehda paatos* (Finnish) = pol. *podjąć decyzję*; ang. *to pay a visit*, = pol. *złożyć wizytę* (por. Jędrzejko 2011: 28). Pomimo iż tego typu konstrukcje analityczne od dawna stanowią przedmiot intensywnych badań językoznawczych¹, to ze względu na swoje specyficzne właściwości sprawiają językoznawcom poważne trudności interpretacyjne, gdyż sytuują się na pograniczu między leksyką, frazeologią i składnią (por. Busse 2002: 412; Jędrzejko 1998: 8; Pottelberge 2007: 237; Żmigrodzki 2000: 44). Do dziś pozostają również nierozstrzygnięte problemy dotyczące m. in. kryteriów ich wyróżniania i typologii, statusu w systemie leksykalno-gramatycznym oraz stosunku do syntetycznych czasowników właściwych (por. Jędrzejko 2011: 28). O trudnościach związanych z określeniem ich statusu może świadczyć m. in. panujący pluralizm terminologiczny i definicyjny. W literaturze niemieckojęzycznej pojawiają się następujące niejednolicie rozumiane terminy: *Streckformeln*, *Funktionsverbformeln*, *Funktionsverbgefüge*, *Nominalisierungsverbgefüge*, *nominale Umschreibungen*, *Phraseoschablone* (por. Fleischer, Helbig i Lerchner 2001: 116; Peña 1994: 66, Polenz 1987: 169). W pracach dotyczących języka polskiego to zjawisko językowe określa się jako *konstrukcje analityczne*, *wyrażenia opisowe*, *wyrażenia peryfrastyczne*, *orzeczenia peryfrastyczne*, *orzeczenia złożone*, *kolokacje nominalne*, *kolokacje słowno-imiennie*, *zwroty werbo-nominalne*, *analityczne czasowniki funkcjonalne*, *analityczne konstrukcje werbo-nominalne*, *analityzmy werbo-nominalne* (por. Jędrzejko 1998: 17; Vetulani 2000: 23; Żmigrodzki 2000: 8). Z uwagi na fakt, iż omawiane tutaj konstrukcje analityczne rozpatrywane są w aspekcie translacyjnym, to w niniejszym artykule przyjęto koncepcję leksykalną (por. Żmigrodzki 2000: 44), nazywając je zwrotami werbo-nominalnymi (ZWN) i definiując jako analityczne (nieciągłe) jednostki leksykalne o przejrzystej dwuczłonowej budowie i swoistych właściwościach gramatycznych, semantycznych, pragmatyczno-stylistycznych (por. Jędrzejko 1998: 10-11). Pod

¹Przegląd opublikowanych dotąd prac znajduje się m. in. w następujących publikacjach: Anusiewicz (1978), Pottelberge (2001), Seifert (2004), Vetulani (2000), Żmigrodzki (2000), Yuan (1986).

względem formalnym w strukturze ZWN można wyróżnić dwa komponenty, a mianowicie synsemantyczny werbalizator, nazywany także czasownikiem operatorowym, funkcyjnym lub podporowym, oraz formalnie podrzędny komponent nominalny, reprezentowany przez rzeczownik abstrakcyjny, będący właściwym nośnikiem znaczenia leksykalnego, nazywany predykatorem bądź rzeczownikiem predykatywnym (por. Jędrzejko 1998: 23; Vatulani 2000: 22). Charakterystyczną cechą czasowników operatorowych jest to, że w wyniku połączenia z predykatorem tracą swoje znaczenie leksykalne i przejmują funkcję gramatyczną i werbalizującą. Umożliwiają w ten sposób predykatorem pełnienie funkcji zdaniotwórczej, której samodzielnie pełnić nie mogą. Jednocześnie werbalizatory stają się wykładnikami kategorii gramatycznych czasownika, a mianowicie czasu, osoby, liczby, trybu, strony i aspektu (por. Jędrzejko 1998: 23; Polański 2003: 431; Vetulani 2000: 27).

ZWN stanowią seryjne połączenia stosunkowo niezależnych jednostek leksykalnych, które tworzy się według określonych reguł gramatyczno-semantycznych, jednakże w porównaniu z luźnym połączeniami wyrazowymi konstrukcje te wykazują wspomniane już odmienne właściwości. Ich odmienność polega m. in. na tym, że „zależą od zasad łączliwości wyrazowej, które często mają charakter konwencjonalny. Żadne racjonalne względy na przykład nie uzasadniają faktu, że rzeczownik *zwycięstwo* łączy się z czasownikiem *odnieść*, natomiast *kłęska* z *ponieść*, *spotkanie* z *odbyć*, zaś *badania*, *doświadczenia* z *przeprowadzić* itp.” (Polański cyt. za Vetulani 2000: 27). Z semantycznego punktu widzenia ZWN są więc „nieprzewidywalne” i mają charakter idiomatyczny, co jest istotne w kontekście procesu tłumaczenia (por. Jędrzejko 1998: 10, 37). Poza tym na płaszczyźnie semantycznej posiadają znaczenie globalne, które w pewnym stopniu zachowuje związek ze znaczeniem poszczególnych komponentów, lecz nie wynika z ich prostej sumy, różniąc się jednocześnie od swojego syntetycznego odpowiednika (niem. *Widerspruch erheben* – *widersprechen*, pol. *wnieść sprzeciw* – *sprzeciwić się*) (por. Jędrzejko 1998: 47). Konstrukcje te mogą dodatkowo wyrażać *aktionsart*, czyli określać sposób, w jaki czynność przebiega lub stan trwa, dzięki temu odznaczają się większą precyzją niż odpowiadające im czasowniki proste (niem. *Protokoll aufnehmen* – inchoativa, pol. *tracić ważność* – resultativa). I wreszcie niektóre z nich w ogóle nie mają swoich jednoznakowych analogów, wypełniając tym samym luki w systemie leksykalnym języka (niem. *in Kraft treten*, pol. *wchodzić w życie*) (por. Anusiewicz 1978: 88; Helbig i Buscha 2013: 92-93; Jędrzejko 1998: 10; Polenz 1987: 170; Seifert 2004: 80, 101; Vetulani 2000: 58; Żmigrodzki 2000: 47).

Na płaszczyźnie składniowej wiele z ZWN może przyłączać przydawki, zdania przydawkowe albo – jak ma to miejsce w języku niemieckim –

w połączeniu z członem określającym tworzyć złożenia, charakteryzując w ten sposób bliżej komponent rzeczownikowy, co można również uznać za wyraz tendencji do osiągnięcia większej precyzji (niem. *sonstige Leistungen erbringen*, *Rechtsgeschäfte vornehmen*, pol. *dokonać czynności prawnej*) (por. Helbig i Buscha 2013: 95-96; Jędrzejko 1998: 37; Seifert 2004: 105-106; Żmigrodzki 2000: 58). Zauważyć należy, że w tekstach prawnych rzeczownik określony bliżej w taki sposób stanowi nierzadko termin prawny. W porównaniu z czasownikami prostymi ZWN cechuje także inna walencja (np. niem. *Eintragung vornehmen – eintragen*, pol. *dokonać wpisu – wpisać*). Stosując ZWN, które nie wymagają uzupełnienia treści – jak w podanych przykładach – wypowiedzi można nadać charakter ogólny, czyli uzyskać efekt „rozrzedzenia semantycznego”, będący przeciwieństwem efektu precyzji wypowiedzi (por. Anusiewicz 1978: 94; Seifert 2004: 105).

ZWN stanowiące przedmiot niniejszych refleksji nie tworzą jednorodnej kategorii o tych samych właściwościach semantycznych i składniowych, na co wskazują już sformułowania „niektóre” czy „wiele z nich”, które pojawiły się w powyższym opisie tego zjawiska językowego. W zasadzie ich cechą wspólną jest jedynie to, że werbalizator łączy się z predykatorem tworząc w ten sposób orzeczenie. Poza tym ZWN stanowią fakty pogranicza i dlatego też zastosowanie wyłącznie metodologii wypracowanej w ramach językoznawstwa strukturalnego oraz klasycznych kategorii arystotelesowskich nie pozwoli na ich adekwatny opis. Stąd też warto skorzystać z rozwiązań zaproponowanych przez lingwistykę kognitywną, a zwłaszcza z teorii prototypów, co potwierdzają m. in. badania Crestani (2013: 175-176), Jędrzejko (2013: 70-73), Kambera (2008: 21-22) i Seiferta (2004: 53-54). Z tej perspektywy ZWN tworzą kategorię typologicznie zróżnicowanych złożonych predykatów o rozmytych granicach, w której można wyróżnić prototypowe centrum oraz peryferie. Tym samym można zaproponować następującą typologię niemieckich ZWN² (por. też Seifert 2004: 54-71):

1. ZWN prototypowe, składające się z synsemantycznego komponentu werbalnego oraz komponentu imiennego, wyrażonego bezprzyimkową lub przyimkową frazą nominalną zawierającą rzeczownik abstrakcyjny dewerbalny, przy czym zarówno werbalizator, jak i predyktor mogą tworzyć szeregi endocentryczne, których nie można zaklasyfikować do idiomów, np. *zum Abschluss bringen*, *zur Anwendung bringen*, *in Ordnung bringen*; *zur Anwendung bringen*, *zur Anwendung kommen*, *Anwendung finden*;

²Propozycja klasyfikacji stanowi modyfikację klasyfikacji opracowanej przez Seiferta (2004: 54-71) dla ZWN występujących w tekstach prawnych.

2. frazeoleksemy werbo-nominalne³, które od prototypowych ZWN różnią się tym, że albo nie mają jednoznakowego odpowiednika czasownikowego, albo predyktor występuje jedynie w określonej konstrukcji, bądź też z synchronicznego punktu widzenia jego znaczenie nie ma już żadnego związku z czasownikiem, od którego pochodzi; do grupy tej zalicza się takie twory, które wykazują cechy frazeologizmów (pewien stopień idiomatyczności, występowanie komponentów unikalnych) i które ewentualnie mogą tworzyć szeregi, co wiąże się jednak ze zmianą znaczenia, np. *in Angriff nehmen*, *in Frage kommen* ‘berücksichtigt werden’ (‘być brany pod uwagę’), *in Frage stellen* ‘bezweifeln’ (‘poddawać w wątpliwość’), *Maßnahmen treffen*, *Auskunft geben*;
3. ZWN, których predyktor podlega procesowi idiomatyzacji i uniwersalizacji, np. *zustande bringen*, *imstande sein*;
4. ZWN z predykatorem w nominatywie – ta ostatnia grupa sytuuje się na peryferiach ZWN, ponieważ pod względem formalnym zasadniczo różni się od pozostałych wyodrębnionych klas, a mianowicie komponent imienny nie stanowi w tym wypadku komponentu złożonego predykatu, lecz występuje w pozycji podmiotu; klasa ta została wyróżniona na podstawie kryterium podobieństwa rodzinnego, ponieważ nadal jest to składnik werbalny, który uległ desemantyzacji, z członem imiennym, wyrażonym rzeczownikiem abstrakcyjnym; do tej klasy ZWN można zaliczyć czasowniki *eintreten*, *erfolgen*⁴, *geschehen*, *stattfinden*.

Analiza wyekscerpowanego materiału językowego

Celem niniejszej analizy jest zbadanie, czy dla wyróżnionych klas ZWN można skonstruować ogólne modele translacyjne. Analiza obejmuje trzy etapy. W pierwszym z nich ZWN, które pojawiają się w tekście niemieckiej ustawy o spółce z o. o. i ustawy o spółce akcyjnej, zostaną zaklasyfikowane do jednej z klas zaproponowanej typologii oraz zostaną ustalone ich polskie ekwiwalenty słownikowe. Do tego celu wykorzystano dwujęzyczne słowniki niemiecko-polskie, których wykaz znajduje się w bibliografii. Ewentualny brak analogicznych jednostek oznaczono X, a propozycje rozwiązań translatorskich podano w nawiasie kwadratowym. Natomiast przed ekwiwalentami

³Termin ten nawiązuje do terminu *FVG-Phraseolexeme*, zaproponowanego przez Seiferta (2004: 61).

⁴Na temat czasownika *erfolgen* jako czasownika funkcyjnego pisał Polenz (1964).

niepoprawnymi umieszczono znak *. Drugi etap to ocena i weryfikacja analogów w świetle materiału językowego wyekscerpowanego z przekładu przedmiotowych tekstów ustawowych. W trzeciej fazie zostanie podjęta próba opracowania modeli translacyjnych dla poszczególnych klas.

Wyekscerpowane ZWN, których łączna liczba wynosi 99, reprezentują następujące klasy (jeśli ekscerpty nie zawierają terminów prawnych, to przytoczono je bez towarzyszących im czasowników modalnych, środków negacji, przydawek, zdań przydawkowych i członów określających):

1) ZWN prototypowe:

sich in Abwicklung befinden – pol. X [znajdować się w likwidacji]

Angaben machen – pol. informować, podawać

einen Antrag stellen – pol. zgłosić wniosek, złożyć wniosek, wystąpić z wnioskiem, złożyć podanie, wnosić, wnioskować

Anwendung finden – pol. znaleźć zastosowanie

zur Anwendung kommen – pol. zostać zastosowanym

eine Belehrung vornehmen – pol. X [udzielić pouczenia]

Bericht erstatten – pol. złożyć sprawozdanie, złożyć raport, zdać relację

Beschluss fassen – pol. podjąć uchwałę

Beschränkungen treffen – pol. X [nałożyć ograniczenia]

der Bestimmung unterliegen – pol. X [wymagać postanowienia]

Einfluss haben – pol. mieć wpływ

Einlagen leisten – pol. wnieść udziały

eine Eintragung vornehmen – pol. X [dokonać wpisu]

Einwendungen erheben – pol. wysunąć zarzuty [zgłaszać zastrzeżenia]

Einzahlungen leisten – pol. dokonać wpłaty

eine Einwilligung erteilen – pol. udzielić zezwolenia; wyrazić zgodę

eine Erhöhung (des Grundkapitals) durchführen – pol. X [dokonać podwyższenia (kapitału zakładowego)]

Erfolg haben – pol. odnieść skutek

eine Erklärung abgeben – pol. złożyć oświadczenie; wydać oświadczenie; oświadczyć

eine Willenserklärung abgeben – pol. złożyć oświadczenie woli

eine Ermächtigung erteilen – pol. udzielić upoważnienia, upoważnić, udzielić umocowania, umocować

zur Folge haben – pol. wywołać skutek, *mieć za skutek, pociągać za sobą skutki, powodować

eine Genehmigung erteilen – pol. udzielić zezwolenia

Gebrauch machen – pol. zrobić z czegoś użytek, korzystać z czegoś

eine Herabsetzung (des Stammkapitals/des Grundkapitals) vornehmen – pol. [dokonać obniżenia kapitału zakładowego]
die Kapitalerhöhung ausführen – pol. X [dokonać podwyższenia kapitału zakładowego]
Leistungen erbringen – pol. spełnić świadczenia
sich in Liquidation befinden – pol. znajdować się w likwidacji
Löschung vornehmen – pol. *przeprowadzić wykreślenie [dokonać wykreślenia]
den Nachweis führen – pol. wykazać, udowodnić, dostarczyć dowód
Rechtshandlungen vornehmen – pol. X [podjąć czynności prawne]
eine Vereinbarung treffen – pol. zawrzeć porozumienie, zawrzeć układ, porozumieć się
sich in der Verfügung befinden – pol. X [być do dyspozycji]
zur Verfügung stellen – pol. oddać do dyspozycji
einer Verjährung unterliegen – pol. ulegać przedawnieniu
das Verlangen stellen – pol. X [zgłosić żądanie]
die Versicherung abgeben – pol. X [złożyć zapewnienie]
die Verteilung vornehmen – pol. X [dokonać podziału]
in Verwahrung geben – pol. oddać na przechowanie
eine Vollmacht erteilen – pol. udzielić pełnomocnictwa
einen Vorschlag machen – pol. *robić propozycję, składać propozycję
Weisungen erteilen – pol. udzielić wskazówek; wydać polecenia
die Zahlung leisten – pol. wypłacić, zapłacić
die Zustimmung erteilen – pol. wyrazić zgodę; zezwolić

2) frazeoleksmy werbo-nominalne:

Anspruch haben – pol. mieć roszczenie
in Anspruch nehmen – pol. dochodzić od kogoś roszczenia; korzystać z czyjeś pomocy, korzystać z czegoś
Auskunft geben – pol. udzielić informacji
Auskunft erteilen – pol. X [udzielić informacji]
die Beschwerde einlegen – pol. wnieść zażalenie, złożyć zażalenie
aufßer Betracht bleiben – pol. pozostać nieuwzględnionym, nie być brany pod uwagę, nie wchodzić w rachubę, nie zostać wziętym pod uwagę
Geschäfte vornehmen – pol. X [dokonać czynności]
ein Rechtsgeschäft vornehmen – pol. dokonać czynności prawnej
Kenntnis erlangen – pol. uzyskać wiedzę, dowiedzieć się
Kenntnis nehmen – pol. X [zapoznać się]
Klage erheben – pol. wystąpić z powództwem, wytoczyć powództwo, wnieść powództwo
Auflösungsklage erheben – pol. X [wnieść powództwo o rozwiązanie spółki]

außer Kraft treten – pol. *stracić moc obowiązującą, traci moc, tracić ważność*
in Kraft treten – pol. *wejść w życie*

Maßnahmen treffen – pol. *podjąć kroki, przedsięwziąć kroki, przedsięwziąć środki*

Sicherheit leisten – pol. *dać zabezpieczenie*

Stellung nehmen – pol. *zająć stanowisko, wyrazić opinię, ustosunkować się*

Widerspruch erheben – pol. *wnieść sprzeciw*

3) ZWN z predykatorem w nominatywie:

eine Abänderung erfolgt – pol. X [zmiana następuje]

die Abberufung von Liquidatoren findet statt – pol. X [odwołanie likwidatorów następuje]

die Anmeldung erfolgt – pol. X [zgłoszenie następuje]

ein Anspruch findet statt – pol. X [roszczenie przysługuje]

die Aufforderung findet statt – pol. X [wezwanie następuje]

der Ausgleich erfolgt – pol. X [wyrównanie następuje]

eine Bekanntmachung erfolgt – pol. X [ogłoszenie następuje]

die Benachrichtigung erfolgt – pol. X [zawiadomienie następuje]

die Berufung (der Versammlung) erfolgt – pol. X [zwołanie (zgromadzenia) następuje]

die sofortige Beschwerde findet statt – pol. X [natychmiastowe zażalenie przysługuje]

die Bestellung (von Liquidatoren) erfolgt – pol. X [powołanie (likwidatorów) następuje]

die Bestimmungen erfolgen – pol. X [postanowienia zapadają]

die Einzahlung erfolgt – pol. X [wplata następuje/dokonać wpłaty]

die Einziehung erfolgt/findet statt – pol. X [umorzenie następuje]

die Ersatzpflicht tritt ein – pol. X [obowiązek odszkodowawczy powstaje]

der Erwerb erfolgt/geschieht – pol. X [nabycie następuje]

eine Herabsetzung (des Stammkapitals/des Grundkapitals) erfolgt/findet statt – pol. X [obniżenie kapitału zakładowego następuje]

die Kraftloserklärung erfolgt/geschieht – pol. X [unieważnienie następuje]

die Liquidation erfolgt – pol. X [likwidacja następuje]

die Prüfung erfolgt/findet statt – pol. X [przeprowadzić badanie]

eine Teilung findet statt – pol. X [podział następuje/dokonać podziału]

Veränderungen treten ein – pol. X [zmiany następują]

die Veräußerung findet statt – pol. X [zbycie następuje/dokonać zbycia]

die Verheimlichung erfolgt – pol. X [zatajenie następuje]

Verluste treten ein – pol. X [straty powstają]

- eine Vermögensminderung tritt ein* – pol. X [pomniejszenie majątku następuje]
eine Verschlechterung tritt ein – pol. X [pogorszenie następuje]
die Verteilung erfolgt – pol. X [podział następuje/dokonać podziału]
die Vertretung findet statt – pol. X [reprezentacja obowiązuje]
Wertminderungen treten ein – pol. X [zmniejszenie/pomniejszenie wartości następuje]
die Zahlung erfolgt – pol. X [płatność następuje]
eine die Zahlungsaufforderung erfolgt – pol. X [wystosować wezwanie do zapłaty]
die Zahlungsunfähigkeit tritt ein – pol. X [niewypłacalność następuje]
die Zeichnung erfolgt/geschieht – pol. X [złożenie podpisu następuje]
die Zeichnung (der neuen Aktien) geschieht – pol. X [subskrypcja nowych akcji następuje]
die Zurückzahlung erfolgt – pol. X [splata następuje]
die Zwangsvollstreckung findet statt – pol. X [prowadzić/przeprowadzać egzekucję]

Powyższe zestawienie pokazuje, że najliczniejszą grupę stanowią ZWN prototypowe z liczbą 44 wystąpień, drugie miejsce zajmują ZWN z predykatorem w nominatywie w liczbie 37, a trzecie frazeoleksmy werbo-nominalne z 18 poświadczeniami. W materiale badawczym nie występują ZWN, których predyktor podlega procesowi idiomatyzacji i uniwerbizacji.

Z zestawienia wynika także, że 53 analizy nie mają swoich polskich ekwiwalentów słownikowych, co stanowi ponad 53,5% całości korpusu. W pierwszej grupie nie udało się ustalić analogicznych jednostek słownikowych dla 12 ZWN, w drugiej dla 4, a w trzeciej dla wszystkich 37 ekscerptów. Być może powodem braku rejestracji tych ostatnich jest pewna oczywistość, jaką autorzy słowników zakładają, jeśli chodzi o łączliwość tych predykatów z werbalitazorami. Część ekscerptów potwierdza taką hipotezę: większość ZWN zawierających w swojej strukturze czasownik *erfolgen* tworzy także w języku polskim jednorodny szereg, np. *eine Abänderung/die Anmeldung/der Ausgleich/eine Bekanntmachung/die Benachrichtigung usw. erfolgt* – pol. *zmiana/zgłoszenie/wyrównanie/ogłoszenie/Benachrichtigung następuje*. Analiza pokazuje jednak, że nie wszystkie połączenia są takie oczywiste. Przykładem takiego ZWN może być *Bestimmungen erfolgen*, co ilustruje następujący przekład fragmentu ustawy:

- (1) **GmbH⁵ § 46 (1)** Die von den Gesellschaftern in den Angelegenheiten der Gesellschaft zu treffenden *Bestimmungen erfolgen* durch Beschlußfassung nach der Mehrheit der abgegebenen Stimmen. – *Postanowienia*, które mają podjąć wspólnicy w sprawach spółki, *zapadają* w drodze uchwały powziętej większością oddanych głosów.

W przytoczonym przykładzie tłumacz wybrał właściwe rozwiązanie translatorskie, ponieważ automatyczne zastosowanie kalki językowej *postanowienia następują* naruszyłoby zasady łączliwości wyrazowej.

Problem translacyjny pojawił się natomiast w wypadku analityzmu *die Zwangsvollstreckung erfolgt*, gdyż dla przepisu o tym samym brzmieniu tłumacz zaproponował aż trzy warianty, z których tylko *prowadzić egzekucję* jest poprawne. Sformułowanie *egzekucja odbywa się* narusza reguły łączliwości wyrazowej, a ZWN *wykonywać egzekucję* implikuje wykonanie kary śmierci:

- (2) **AktG⁶ § 35 (3), § 85 (3) i § 104 (7)** Aus der rechtskräftigen Entscheidung *findet die Zwangsvollstreckung* nach der Zivilprozeßordnung *statt*.

§ 35 (3) Na podstawie prawomocnego orzeczenia *odbywa się egzekucja* zgodnie z kodeksem postępowania cywilnego.

§ 85 (3) Na podstawie prawomocnego orzeczenia *wykonuje się egzekucję* na podstawie kodeksu postępowania cywilnego.

§ 104 (7) Na podstawie prawomocnego orzeczenia *prowadzi się egzekucję* według przepisów kodeksu postępowania cywilnego.

W tym miejscu warto podkreślić, że w wypadku korzystania z narzędzi *CAT*, które wspomagają proces tłumaczenia, taka sytuacja nie miałaby miejsca.

Znacznie poważniejszych trudności przekładowych następczą połączenia z czasownikami *stattfinden* i *eintreten*, ponieważ w języku polskim każdy z komponentów nominalnych wymaga innego członu czasownikowego: *ein Anspruch findet statt* – pol. *roszczenie przysługuje*, *die Vertretung findet statt* – pol. *reprezentacja obowiązuje*, *die Ersatzpflicht tritt ein* – pol. *obowiązek odszkodowawczy powstaje*, *Wertminderungen treten ein* – pol. *zmniejszenie/pomniejszenie wartości następuje*. Jak pokazują poniższe cytaty, przekład tych ZWN na język polski jest niestety wadliwy:

⁵GmbHG = niemiecka ustawa o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością

⁶AktG = niemiecka ustawa o spółce akcyjnej

- (3) **GmbHG § 62 (1)** Wenn eine Gesellschaft das Gemeinwohl dadurch gefährdet, daß (...), so kann sie aufgelöst werden, ohne daß deshalb ein *Anspruch* auf Entschädigung *stattfindet*. – Jeżeli spółka zagraża dobru ogółu poprzez to, że (...), spółka może zostać rozwiązana, bez *prawa* do odszkodowania.
- (4) **GmbHG § 37 (2)** (...) Dies gilt insbesondere für den Fall, daß die *Vertretung* sich nur auf gewisse Geschäfte oder Arten von Geschäften erstrecken oder nur unter gewissen Umständen oder für eine gewisse Zeit oder an einzelnen Orten *stattfinden* soll (...). – (...) Dotyczy to w szczególności przypadku gdy *repräsentacja* rozciąga się na niektóre czynności lub rodzaje czynności, czy też *ma zastosowanie* tylko w niektórych wypadkach albo na pewien okres, albo w konkretnych miejscach (...).
- (5) **AktG § 93 (4)** Der Gesellschaft gegenüber *tritt die Ersatzpflicht nicht ein*, wenn die Handlung auf einem gesetzmäßigen Beschluß der Hauptversammlung beruht. – *Obowiązek odszkodowawczy* wobec spółki nie *następuje*, jeżeli działanie podjęte na podstawie zgodnej z prawem uchwały walnego zgromadzenia
- (6) **GmbHG § 58c** Ergibt sich bei Aufstellung der Jahresbilanz für (...) oder für eines der beiden folgenden Geschäftsjahre, daß *Wertminderungen* und sonstige *Verluste* in der bei der Beschlußfassung angenommenen Höhe tatsächlich nicht *eingetreten* oder ausgeglichen waren, so ist der Unterschiedsbetrag in die Kapitalrücklage einzustellen. – Jeżeli przy sporządzaniu bilansu rocznego za (...) albo za jeden z dwóch następujących lat obrotowych, okaże się, że *pomniejszenie wartości* i inne *straty* w wysokości przyjętej w uchwale faktycznie nie *nastąpiły* albo zostały wyrównane, kwota różnicy podlega wstawieniu do kapitału zapasowego.

Ekscerpt (3) pokazuje, że tłumacz zastąpił ZWN jednoznakowym rzeczownikiem. Tego rozwiązania nie można uznać na prawidłowe, gdyż narusza ono zasadę precyzji, która obowiązuje zwłaszcza w tekstach prawnych. Termin *roszczenie* ma bowiem węższy zakres znaczeniowy niż *prawo*. Roszczenie oznacza „możność (moc) domagania się (żądania) od oznaczonej osoby określonego zachowania się” (Hołyst 2005: 879). W poświadczeniach (4) i (5) zaproponowane ekwiwalenty naruszają zasady łączliwości wyrazowej. W przykładzie (6) zastosowanie ZWN pozwoliło redaktorowi ustawy na

kondensację treści (*Wertminderungen/Verluste treten ein*). Tłumacz chciał osiągnąć podobny efekt, lecz popełnił błąd, ponieważ w języku polskim *straty* łączą się z czasownikiem *powstawać*, a nie *następować*.

Podczas ustalania polskich ekwiwalentów słownikowych okazało się, że spośród wyróżnionych klas ZWN słowniki rejestrują najwięcej frazeoleksemów werbo-nominalnych: jedynie dla 4 z 17 wyekscerpowanych jednostek nie stwierdzono w polskich analogów słownikowych. Wynika to zapewne z większego stopnia leksykalizacji tych konstrukcji analitycznych niż ZWN prototypowych i tych zajmujących obszar peryferyjny. Zdziwienie może budzić brak polskiego ekwiwalentu słownikowego dla *Auskunft erteilen – udzielić informacji*, skoro słowniki niemiecko-polskie rejestrują ZWN *Auskunft geben – udzielić informacji*, a jednojęzyczny niemiecki słownik Duden także zawiera ten ZWN jako przykład użycia wyrazu hasłowego *Auskunft*. Mimo to brak ten nie wpłynął na proces tłumaczenia, gdyż w analizowanym materiale językowym znajdują się poświadczenia zastosowania właściwych rozwiązań translacyjnych:

- (7) **GmbHG § 51b** (...) Antragsberechtigt ist jeder Gesellschafter, dem die verlangte *Auskunft* nicht *gegeben* oder die verlangte Einsicht nicht gestattet worden ist. – Uprawniony do składania wniosku jest każdy wspólnik, któremu nie *udzielono* żądanej *informacji* lub nie zezwolono na żądany wgląd.
- (8) **AktG § 326** Jedem Aktionär der Hauptgesellschaft ist über Angelegenheiten der eingegliederten Gesellschaft ebenso *Auskunft* zu erteilen wie über Angelegenheiten der Hauptgesellschaft. – Każdemu akcjonariuszowi spółki głównej należy *udzielić informacji* dotyczących spraw włączonej spółki tak samo jak informacji dotyczących spraw spółki głównej.

Mogłoby się wydawać, że fakt rejestracji ZWN przez słowniki dwujęzyczne, zwłaszcza specjalistyczne, w znacznym stopniu ułatwia tłumaczowi pracę. W wielu wypadkach należy jednak zachować daleko idącą ostrożność w korzystaniu z tych źródeł. Badanie wykazało, iż niektóre propozycje ekwiwalentów są wadliwe, stanowią bowiem często kalki językowe niepoprawne z punktu widzenia reguł łączliwości wyrazowej obowiązujących w języku polskim, np. *Vorschläge machen* – *robić zamiast *składać propozycje* (Wiktorowicz/Fraćzek 2010), *zur Folge haben* – *mieć za skutek (Banaszak 2005) zamiast *wywoływać skutek* czy **Löschung vornehmen* – *przeprowadzić wykreślenie* zamiast *dokonać wykreślenia* (Kilian/Kilian 2014).

Należy także zwrócić uwagę, że – jak wykazało badanie – niektóre predykatory są polisemantyczne i mogą, ale nie muszą tworzyć związków z tym samym werbalizatorem, np. *die Bestellung (von Liquidatoren) erfolgt* – powołanie (likwidatorów) *następuje* (§ 66 ust. 2 GmbHG) i *die Bestellung (von Waren) erfolgt* (Kilian/Kilian 2014) – zamówienie towarów *następuje* oraz *die Zeichnung erfolgt/geschieht* – złożenie podpisu *następuje* (§ 35 ust. 3, § 68 ust. 1 i 2 GmbHG) i *die Zeichnung (der neuen Aktien) geschieht* – subskrypcja nowych akcji *następuje* (§ 185 ust. 1, § 235 ust. 1 AktG), ale *die Berufung (der Versammlung) erfolgt* (§ 50 ust. 1, § 51 ust. 1 GmbHG) – zwołanie (zgromadzenia) *następuje* i *Berufung einlegen* – *wnieść* apelację (Kilian/Kilian 2014).

Bardzo ciekawy przykład stanowi niemiecki ZWN *Einwendungen erheben*, ponieważ w tej postaci w obu analizowanych tutaj niemieckich ustawach pojawia się jako ZWN prototypowy. Ogólny słownik dwujęzyczny pod redakcją Józefa Wiktorowicza i Agnieszki Frączek jako jego polski odpowiednik notuje *wysunąć zarzut*. Niestety w omawianym kontekście specjalistycznym proponowany odpowiednik nie może przyjąć funkcji ekwiwalentu tekstowego, gdyż zawiera predyktor *zarzut*, który z kolei jest terminem prawa cywilnego oznaczającym „prawo podmiotowe, polegające na odmowie zadośćuczynienia roszczeniu czy odmowie spełnienia świadczenia” (Hołyst 2005: 1243). W swoim specjalistycznym znaczeniu predyktor *zarzut* łączy się z werbalizatorem *podnieść*, tworząc w ten sposób frazeoleksem werbo-nominalny *podnieść zarzut*. Istotne jest, że predyktor występuje wówczas tylko w liczbie pojedynczej. Dlatego też odpowiednim ekwiwalentem, który można zastosować w tłumaczeniu analizowanych ustaw, jest *zgłaszać zastrzeżenia* lub też rozwiązanie wybrane przez tłumacza *zastrzeżenia istnieją*:

- (9) **AktG § 313 (4)** Sind *Einwendungen* zu *erheben* oder hat der Abschlußprüfer festgestellt, daß der Bericht über die Beziehungen zu verbundenen Unternehmen unvollständig ist, so hat er die Bestätigung einzuschränken oder zu versagen. – Jeżeli *istnieją zastrzeżenia* albo rewident stwierdził, że sprawozdanie o stosunkach z przedsiębiorstwem powiązany jest niepełne, rewident jest zobowiązany do ograniczenia albo odmowy potwierdzenia.

Co więcej zmiana werbalizatora może prowadzić do zmiany globalnego znaczenia ZWN, jak ma to miejsce w *eine Erklärung abgeben* – *złożyć oświadczenie* vs. *wydać oświadczenie* oraz *Weisungen erteilen* – *udzielić wskazówek* vs. *wydać polecenia*.

Omawiając wyniki analizy warto również zauważyć, że korpus zawiera dwie pary dubletów występujących w ZWN jako predykaty, a mianowicie *Abwickler* i *Liquidator* oraz *Abwicklung* i *Liquidation*. ZWN z terminami *Abwickler* i *Abwicklung* używane są w niemieckiej ustawie o spółce akcyjnej, a ZWN z terminami *Liquidator* i *Liquidation* w niemieckiej ustawie o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością.

Ważnym wnioskiem wynikającym z badania jest fakt, że ekwiwalentami słownikowymi oraz tekstowymi konstrukcji analizowanych w ramach wyodrębnionych klas są zarówno różne werbalizatory (np. dla czasownika operatorowego *vornehmen* to *udzielić, dokonać* i *podjąć*; dla *erteilen* – *udzielić, wyrazić, wydać*), jak i różne predykatory (np. dla komponentu nominalnego *Bericht* to *sprawozdanie, raport, relacja*; dla *Ermächtigung* – *upoważnienie, umocowanie*). Jednocześnie są to jednostki o niejednolitej strukturze formalnej: obok ZWN zawierających frazy przyimkowe, występują ZWN z frazami bezprzyimkowymi, a także czasowniki pełnoznaczne (np. *einen Antrag stellen* – *zgłosić wniosek, złożyć wniosek, wystąpić z wnioskiem, złożyć podanie, wnosić, wnioskować*; *zur Folge haben* – *wywolać skutek, pociągać za sobą skutki, powodować*). Z tego względu realizacja trzeciego etapu założonego w badaniu była niestety niemożliwa.

Podsumowanie

Badanie tak różnorodnego materiału językowego nie pozwoliło niestety opracować teoretycznych modeli translacyjnych, które byłyby pomocne w tłumaczeniu tego typu konstrukcji analitycznych występujących w tekstach prawnych. Jednakże wypływające z niej wnioski jednoznacznie wskazują na potrzebę opracowania translacyjnego słownika ZWN, który zawierałby nie tylko analizy, w których predyktor jest terminem prawnym, lecz również takie, które funkcjonują w niemieckim języku ogólnym. Za wzór struktury takiego słownika mógłby posłużyć układ doskonałego, choć niestety tylko próbnego zeszytu „Słownika polskich zwrotów werbo-nominalnych” pod redakcją Ewy Jędrzejko. Wydaje się, że najbardziej przyjazny byłby układ alfabetyczno-gniazdowy. Formy podstawowe komponentów nominalnych stanowiłyby hasła ułożone alfabetycznie, a pod nimi zostałyby zgrupowane predykatory z określeniami towarzyszącymi im w tekstach prawnych, czyli złożenia oraz grupy wyrazowe. Z uwagi na wieloznaczność form bazowych w ramach artykułu hasłowego należałoby podać liczbę możliwych znaczeń oraz przykłady zdań

wyekszerpowanych z tekstów prawnych ilustrujące użycie terminów hasłowych. Warto by się także zastanowić nad dodatkowymi elementami mikrostruktury mającymi dla pracy tłumacza walor praktyczny, np. uwzględnienie aspektu, synonimów czy antonimów. Wartość praktyczną miałby z pewnością indeks werbalizatorów zamieszczony na końcu słownika. Słownik taki stanowiłby nieocenioną pomoc w przekładzie specjalistycznych tekstów z dziedziny prawa.

Bibliografia

- Anusiewicz, Janusz. 1978. *Konstrukcje analityczne we współczesnym języku polskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Banaszak, Bogusław, red. 2005. *Rechts- und Wirtschaftswörterbuch. Słownik prawa i gospodarki*, t. 2. Warszawa: C.H. Beck.
- Bańko, Mirosław. 2007. *Słownik dobrego stylu, czyli wyrazy które się lubią*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Busse, Dietrich. 2002. Wortkombinationen. W *Lexikologie. Ein internationales Handbuch zur Natur und Struktur von Wörtern und Wortschätzen*, red. D. Alan Cruse, Franz Hundsnurscher, Michael Job, Peter Rolf Lutzeier, t. 1, 408-415. Berlin, New York: Walter de Gruyter Verlag.
- Creifelds, Carl. 2014. *Rechtswörterbuch*. München: C. H. Beck.
- Crestani, Valentina. 2013. Außer Geltung setzen, Verhandlungen führen. Funktionsverbgefüge im deutschen und österreichischen Strafgesetzbuch. W *Diatopische Variation in der deutschen Rechtssprache*, red. Marina Marzia Brambilla, Joachim Gerdes, Chiara Messina, 169-197. Berlin: Frank & Timme.
- Daum, Ulrich. 1981. Rechtssprache – eine genormte Fachsprache? W *Der öffentliche Sprachgebrauch*, red. Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung, t 2, 83-99. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Fleischer, Wolfgang, Helbig, Gerhard, Lerchner, Gotthard, red. 2001. *Kleine Enzyklopädie Deutsche Sprache*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Fuchs-Khakhhar, Christine. 1987. *Die Verwaltungssprache zwischen dem Anspruch auf Fachsprachlichkeit und Verständlichkeit*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Gliniecki, Bartłomiej, red. 2012. *Leksykon spółek handlowych*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.

- Hambura, Stefan, Łukasik, Anna, tłum. 1996. *GmbH-Gesetz und Aktiengesetz. Niemieckie ustawy o spółce z o.o. oraz o spółce akcyjnej*. Warszawa: C.H. Beck.
- Helbig, Gerhard, Buscha, Joachim. 2013. *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin: Langenscheidt Verlag.
- Hołyst, Brunon, red. 2005. *Wielka encyklopedia prawa*. Warszawa: Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza.
- Jędrzejko, Ewa, red. 1998. *Słownik polskich zwrotów werbo-nominalnych*. Warszawa: Wydawnictwo Energeia.
- Jędrzejko, Ewa, red. 2011. The problematics of describing periphrastic predication. Between word and image. W *Studies in Polish Linguistics* nr 6, 27-44.
- Jędrzejko, Ewa, red. 2013. Complex verbo-nominal predicates in the light of prototype approaches to categorization. W *Studies in Polish Linguistics* nr 8, 57-74.
- Kamber, Alain. 2008. *Funktionsverbgefüge – empirisch. Eine korpusbasierte Untersuchung zu den nominalen Prädikaten des Deutschen*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Kilian, Alina, Agnieszka Kilian. 2014. *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego niemiecko-polski*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Oksaar, Els. 1989. *Alltagssprache, Fachsprache, Rechtssprache*. W *Zeitschrift für Gesetzgebung ZG* nr 4, 210-237.
- Peña, Jesús Irsula. 1994. *Substantiv-Verb-Kollokationen. Kontrastive Untersuchungen Deutsch-Spanisch*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang Verlag.
- Polański, Kazimierz, red. 2003. *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław. Warszawa. Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Polenz, Peter von. 1964. „erfolgen” als Funktionsverb substantivischer Geschehens-bezeichnung. W *Zeitschrift für deutsche Sprache* nr 20, 1-19.
- Polenz, Peter von. 1987. Funktionsverben, Funktionsverbgefüge und Verwandtes. Vorschläge zur satzsemantischen Lexikographie. W *Zeitschrift für germanistische Linguistik* nr 15, 169-189.
- Pottelberge, Jeroen van. 2001. *Verbonominale Konstruktionen, Funktionsverbgefüge. Vom Sinn und Unsinn eines Untersuchungsgegenstandes*. Heidelberg: C. Winter Universitätsverlag.
- Pottelberge, Jeroen van. 2007. Funktionsverbgefüge und verwandte Erscheinungen. W *Phraseologie. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*, red. Harald Burger, Dmitrij Dobrovol'skij,

- Peter Kühn, Neal R. Norrick, t. 1, 436-443. Berlin, New York: Walter de Gruyter Verlag.
- Seifert, Jan. 2004. *Funktionsverbgefüge in der deutschen Gesetzessprache (18.-20. Jahrhundert)*. Hildesheim: Georg Olms Verlag.
- Vetulani, Grażyna. 2000. *Rzeczowniki predykatywne języka polskiego. W kierunku syntaktycznego słownika rzeczowników predykatywnych*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Wiktorowicz, Józef, Frączek, Agnieszka, red. 2010. *Wielki słownik niemiecko-polski. Großwörterbuch Deutsch-Polnisch*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Yuan, Jie. 1986. *Funktionsverbgefüge im heutigen Deutsch*. Heidelberg: Julius Groos Verlag.
- Żmigrodzki, Piotr. 2000. *Właściwości składniowe analitycznych konstrukcji werbo-nominalnych w języku polskim*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Źródła internetowe

- Aktiengesetz (AktG): <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/aktg/gesamt.pdf>. (data dostępu 5 września 2015)
- Duden-Online-Wörterbuch: <http://www.duden.de/woerterbuch> (data dostępu: 9 września 2015)
- Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG): <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gmbhg/gesamt.pdf>. (data dostępu 5 września 2015)
- PONS Online-Wörterbuch: <http://de.pons.com> (data dostępu 9 września 2015)